
PRELIMINĂRI LA O VIITOARE STRATEGIE DE DEZVOLTARE A SISTEMULUI MUZEAL DIN REPUBLICA MOLDOVA

Elena Ploșniță

În lumea contemporană muzeul este un institut social multifuncțional. Misiunea de bază a instituției muzeale este colectarea, păstrarea, conservarea, valorificarea științifică și publică a moștenirii culturale și naturale și transmiterea acestei moșteniri generațiilor viitoare. Ca centru științifico-cultural, muzeul documentează bunurile culturale, studiază diverse procese sociale, satisface interesul social față de istorie, față de patrimoniul natural și cultural, participă la crearea conștiinței istorice și culturale, la dezvoltarea patriotismului cetățenilor. Muzeul contemporan tot mai activ participă la viața comunității, contribuind la formarea identității naționale și locale. Muzeul este astăzi un etalon al democratizării culturii. Rolul muzeului „ca instituție culturală devine din ce în ce mai important și mai multilateral” (Florescu 1998, 14). Muzeul secolului XXI tinde să devină „un muzeu mai deschis, mai apropiat de cerințele contemporanilor, capabil să anticipeze și să propună soluții. Este o instituție în care oamenii se regăsesc cu preocupările lor” (Opriș 2004, 50). Este colosală contribuția specifică a muzeului la demersul educațional, la cercetarea și valorificarea patrimoniului prin forme și metode proprii.

Instituția muzeală din Republica Moldova a parcurs etape îndelungate de instituționalizare, modificări bruște de concepte, adecvări rapide la situații neprevăzute, adaptări impuse la sisteme ideologice, iar astăzi cu certitudine putem afirma, că perioada de tranziție muzeală nu s-a încheiat. Muzeul moldovenesc se află într-o situație delicată. Pe de o parte, instituția muzeală a obținut deplina libertate în ceea ce privește alegerea orientării conceptuale de dezvoltare și „ștafeta financiară” de la stat (care treptat se detașează de obligațiile financiare față de muzeu) cu care nu se poate descurca, iar, pe de altă parte, interesul publicului față de muzeu continuă să crească, dar așteptările societății, ale publicului față de muzeu s-au schimbat radical. În asemenea condiții a înțelege schimbările care au loc în societate și a-ți racorda activitatea la cerințele și doleanțele publicului, în-

seamnă pentru muzeu nu numai a supraviețui dar și a păstra perspectiva de existență și dezvoltare pentru viitor. Astfel, la nivel local și național se încearcă a se elabora diverse planuri de perspectivă, concepții de dezvoltare a muzeologiei, programe, strategii de dezvoltare a fiecărui muzeu în parte, strategii de dezvoltare a întregului sistem muzeal. Pentru identificarea direcțiilor prioritare de evoluție a sistemului muzeal din republică, pentru argumentarea utilizării resurselor financiare alocate de stat sectorului muzeal, pentru păstrarea tendințelor pozitive de dezvoltare a muzeelor, este necesar de a elabora o strategie concretă de dezvoltare a sistemului muzeal din republică. Ministerul Culturii al Republicii Moldova, la începutul secolului XXI a făcut câteva tentative de elaborare și promovare a unor politici muzeale, „de revitalizare a sistemului muzeal”. În 2008, ministerul întocmește „Programul de dezvoltare a domeniului muzeal pentru anii 2008-2012”. Acest program avea la bază informația colectată de la instituțiile muzeale, care a fost oferită la solicitare, ministerul motivând că „în conformitate cu porunca guvernului nr. 0302-295 din 8 mai 2008, Ministerul Culturii și Turismului va elabora un plan exhaustiv de revitalizare a sistemului muzeal din republică pentru anii 2008-2012, ce va include următoarele componente:

- elaborarea unor noi acte normative (legi, regulamente) vizând domeniul muzeal;
- dezvoltarea rețelei muzeale;
- reparația și restaurarea edificiilor muzeale;
- acțiuni de promovare a domeniului muzeal;
- inventarierea existentului patrimoniu cultural-istoric deținut de muzeu;
- crearea Bazei electronice de date și implementarea acesteia în instituțiile muzeale din teritoriu;
- completarea paginii WEB „Muzeele Moldovei” cu noi informații și subiecte;
- elaborarea concepțiilor și etalarea expozițiilor noi, schimbul de expoziții între muzeu;

- organizarea conferințelor, sesiunilor, seminarelor științifice naționale și internaționale;
- tehnologizarea proceselor de ghidaj în muzee;
- perfecționarea sistemului de relații cu publicul etc.¹

Muzeele au propus anumite acțiuni, au fixat termenele de realizare și au indicat sumele necesare pentru realizarea activităților și acțiunilor propuse. Dar avizarea negativă de către specialiști a „Programului de dezvoltare a domeniului muzeal pentru anii 2008-2012” și schimbările social-politice care au urmat nu au încurajat ministerul la fapte eroice de elaborare a strategiei, și documentul dat (programul) a fost depozitat la arhivă, a rămas doar în formulă scrisă, fără aplicare practică.

În conformitate cu planul de activitate pentru anul 2011, Ministerul Culturii și-a propus „elaborarea unui program strategic de dezvoltare a domeniului muzeal din Republica Moldova pentru perioada 2012-2015, care va include următoarele componente:

- elaborarea unor noi acte normative (legi, regulamente), operarea unor modificări în legislația în vigoare din domeniu;
- dezvoltarea rețelei muzeale;
- elaborarea concepțiilor științifice a noilor expoziții muzeale, schimbul de expoziții între muzee;
- acțiuni de cercetare și promovare a patrimoniului muzeal;
- reparația și restaurarea edificiilor muzeale;
- inventarierea existentului patrimoniu cultural-istoric deținut de muzee;
- acțiuni de îmbunătățire a condițiilor de păstrare a patrimoniului muzeal;
- crearea bazei electronice de date privind patrimoniul muzeal și implementarea acesteia în instituțiile muzeale;
- completarea paginii Web „Muzeele Moldovei” cu noi informații și subiecte;
- acțiuni de promovare a domeniului muzeal;
- organizarea conferințelor, sesiunilor, seminarelor științifice naționale și internaționale;
- perfecționarea sistemului de cooperare intermuzeală națională și internațională;
- elaborarea materialelor promoționale;

- tehnologizarea proceselor de ghidaj în muzee;
- perfecționarea sistemului de relații cu publicul, elaborarea și promovarea programelor de pedagogie muzeală, a proiectelor culturale;
- activități de marketing și publicitate;
- formarea cadrelor de specialiști în domeniul conservării și restaurării pieselor de patrimoniu muzeal;
- organizarea cursurilor de perfecționare a muzeografilor².

În afară de compartimentele indicate, ministerul prin adresa nr. 03-09/355 din 11.04.2011, trimisă consiliilor raionale, municipale și muzeelor subordonate direct mai solicita „să se facă propuneri vizavi de subiectele abordate. La fiecare acțiune propusă se va indica perioada de realizare, sumele necesare pentru aceste activități cu identificarea surselor de finanțare”³.

La 29 septembrie 2011 are loc ședința Colegiului Ministerului Culturii, în cadrul căreia este discutată și problema dezvoltării și modernizării muzeelor subordonate direct ministerului (trei muzee naționale, Casa memorială „A.S. Pușkin”, Rezervația „Orheiul Vechi). Programul de acțiuni prezentat de minister în cadrul ședinței a stârnit discuții aprinse și contradictorii, nemulțumiri din partea directorilor de muzee. În urma depeșelor și discuțiilor ce au urmat după ședința Colegiului, la 19 octombrie 2011, ministrul Culturii, Boris Focșa, semnează ordinul nr. 246 din 19.10.2011 „Cu privire la executarea Hotărârii Colegiului Ministerului Culturii nr. 10 din 29.09.2011” prin care este aprobat „Programul de acțiuni privind dezvoltarea și modernizarea sistemului instituțiilor muzeale naționale pentru anii 2012-2015”. Programul dat se referă doar la cinci muzee, subordonate direct ministerului și este orientat spre elaborarea diverselor Regulamente pentru aplicarea Legii privind protejarea patrimoniului cultural național mobil. Un asemenea program nu poate fi calificat ca o strategie de dezvoltare a sistemului muzeal din republică.

Prin adresa nr. 03-10/1246 din 20.12.2011, Ministerul Culturii sublinia că „în conformitate cu obiectivele din Programul de Guvernare al Alianței pentru Integrare Europeană, în anul 2012, Ministerul Culturii se va axa pe activități ce țin de elaborarea documentelor de politici din domeniul

¹ Arhiva MNAIM, Fondul Ministerul Culturii (2008).

² Arhiva MNAIM, Fondul Ministerul Culturii (2011).

³ Arhiva MNAIM, Fondul Ministerul Culturii (2011).

culturii. Prioritatea numărul unu a ministerului va ține de elaborarea Strategiei Naționale a Culturii. Pentru domeniul muzeografiei, în anul 2012 se impune realizarea următoarelor acțiuni prioritare:

- elaborarea Strategiei de dezvoltare a fiecărui muzeu național în parte, pentru perioada 2012-2020;
- elaborarea proiectului expoziției de bază a fiecărui muzeu național în parte, în varianta textuală și virtuală⁴.

De data aceasta, Ministerul Culturii și-a propus elaborarea strategiei naționale a culturii, inclusiv a strategiei de dezvoltare a muzeelor pentru perioada 2012-2020. În acest context, ministerul a solicitat sprijinul muzeelor în elaborarea strategiei de dezvoltare a domeniului. Fiecare instituție muzeală trebuie să elaboreze strategia proprie de dezvoltare pentru anii 2012-2020 și să o prezinte ministerului. Ministerul Culturii, „autoritatea centrală a administrației publice, cu atribuții și competențe în domeniul muzeelor” (Legea 2003, 17) de mult ar fi trebuit să elaboreze și să promoveze consecvent o concepție și un program strategic de dezvoltare a muzeelor, având în vedere schimbările social-economice, politice din societatea moldovenească din ultimii 10-15 ani, un program strategic care să exprime doleanțele și nevoile societății, opiniile specialiștilor din domeniu și tendințele de dezvoltare a muzeologiei contemporane. Este adevărat, că elaborarea unei concepții de dezvoltare a sistemului muzeal trebuie să se bazeze pe o strategie de dezvoltare economică și politică stabilă. Sistemul muzeal din republică trebuie să beneficieze de o strategie de dezvoltare, trebuie să știm unde suntem, ce putem face și unde vom ajunge în următoarea perioadă de timp. Este necesar să înțelegem, că rețeaua muzeală este astăzi nu numai principalul păstrător al moștenirii cultural-istorice, dar și o resursă importantă de dezvoltare social-culturală și economică a republicii. Iar problema păstrării moștenirii culturale, trebuie abordată ca o problemă a păstrării identității naționale și culturale. În afară de aceasta, sistemul muzeal reformat poate să devină o sursă atractivă de investiții, deși el însuși necesită investiții colosale și atragerea resurselor suplimentare pentru funcționarea și dezvoltare. De aceea planificarea dezvoltării

de perspectivă a fiecărei instituții muzeale, elaborarea concepției de dezvoltare a muzeologiei moldovenești și finanțarea programului de păstrare și dezvoltare a sistemului muzeal poartă un caracter strategic.

Pentru elaborarea unei strategii naționale de dezvoltare a sistemului muzeal este necesară, în primul rând, efectuarea unei analize a resurselor potențiale și a activității muzeelor. Analiza activității instituțiilor muzeale va scoate în evidență și problemele principale existente în funcționarea muzeelor. Pe baza analizei efectuate pot fi trasate și căile de dezvoltare de mai departe a muzeelor. Strategia urmează să se bazeze pe actele normative, legislația care determină politica culturală contemporană în domeniul muzeistic, în domeniul protejării patrimoniului cultural. Scopul strategiei trebuie să fie unul concret – determinarea direcțiilor de dezvoltare și modernizare a sistemului muzeal din republică ca principalul păstrător al moștenirii istorico-culturale, ca garant de asigurare a drepturilor constituționale al cetățenilor la accesul valorilor culturale, ca sursă de dezvoltare social-economică a republicii în general și pentru fiecare comunitate în special. Strategia ar trebui să fie orientată spre asigurarea dezvoltării planificate și ascendente a sistemului muzeal din republică, spre o colaborare efectivă a organelor statului cu muzeul la nivel național și local în domeniul păstrării și popularizării patrimoniului cultural. Este nevoie de o strategie care să determine dezvoltarea relațiilor muzeului cu Ministerul Culturii, strategie care să devină instrument de elaborare și promovare a programelor de dezvoltare social-economică a republicii.

Strategia elaborată va fi documentul de bază, documentul-cheie de dezvoltare a sistemului muzeal pentru o perioadă mai îndelungată, chiar până în 2020. Ca izvoare informative și analitice ale strategiei ar trebui să slujească materialele și hotărârile Colegiului Ministerului Culturii, programele, proiectele elaborate anterior și informația corespunzătoare colectată din instituțiile muzeale. Desigur, ar trebui să se bazeze pe legislația republicii privind instituția muzeală și problema protejării patrimoniului cultural.

Primul pas în elaborarea strategiei de dezvoltare a sistemului muzeal trebuie să o constituie o analiză a tuturor componentelor sistemului și a activității muzeale, începând cu structura lui.

⁴ Arhiva MNAIM, Fondul Ministerul Culturii (2011).

Structura sistemului muzeal/Baza tehnico-materială

Republica Moldova are un potențial muzeistic relativ mare. În prezent, conform Registrului muzeelor există cca 100 de muzee, dintre care trei muzee naționale – Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Muzeul Național de Artă al Moldovei, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei – care se află în subordinea Ministerului Culturii. Sub aceeași tutelă mai sunt încadrate două muzee – Casa memorială „A.S. Pușkin” din Chișinău și Rezervația cultural-naturală „Orheiul Vechi” – ambele aceste muzee nu întrunesc elementele necesare de funcționare ca muzee naționale. Este cunoscut faptul că muzeul național trebuie să aibă o cuprindere teritorială națională, să prezinte o tematică de cuprindere și semnificație națională etc.; dar nu întotdeauna se respectă aceste principii, de multe ori titulatura națională se atribuie și muzeelor ale căror patrimoniu și activitate nu sunt de importanță națională. Fiecare dintre cele trei muzee naționale are o tematică unică și ocupă un anumit loc în comunitatea muzeală. De fapt, activitatea întregului sistem muzeal din republică gravitează în jurul muzeelor naționale. Muzeele naționale sunt și centre metodice, au în gestiune filiale. Existența filialelor demonstrează că procesul de descentralizare a sistemului muzeal început în anul 1993 nu s-a încheiat. O descentralizare serioasă a domeniului trebuie să ofere libertate existenței instituției muzeale sub tutela administrației teritoriale unde este amplasat muzeul. Alceva e că Ministerul Culturii trebuie să ofere sprijin metodic și științific în organizarea și funcționarea instituțiilor din teritoriu. Marea majoritate a filialelor muzeelor naționale sunt muzee moarte sau depășite tematic și structural, instituții cărora le sunt alocate finanțe pentru existență fără randament cultural, nu pentru funcționare. Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală are în gestiunea sa patru filiale, fiecare dintre ele ar putea constitui un muzeu național. Filiala Complexul muzeal „Conacul Balioz” (Ivanca, Orhei) este un complex arhitectural și natural unicat, muzeificarea căruia s-a început în anul 1981, a funcționat temporar, începând cu 2006 este închis pentru vizitatori. O altă filială – Muzeul Satului – administrația muzeului este înghebată în anul 1991, prin ordinul Ministerului Culturii nr. 43 din 15 februarie 1991. La 24 iulie 1995 a fost semnat Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 251 cu privire la crearea Muzeului Satului,

prin care a fost aprobat și Programul de Stat de Edificare a Muzeului Satului. Dar programul nu a fost realizat nici până astăzi. Muzeul Satului, în prezent funcționează la nivel de idee, fără patrimoniu, fără public, fără activitate ca atare, doar cu personalul care face încercări disperate de a menține acest muzeu. Complexul muzeal „Vila cu parc Mândâc” este o altă filială moartă a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, creată în 1997, amplasată pe teritoriul comunei Mândâc din raionul Drochia. Câteva hotărâri ale Guvernului Republicii Moldova cu privire la soarta Complexului muzeal „Vila cu parc Mândâc”, adoptate începând cu 1997, nu au schimbat situația instituției, monumentul de istorie și arhitectură peisagistică rămâne nevalorificat până astăzi. În baza Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 303 din 21 martie 2005 „Cu privire la aprobarea Planului de acțiuni în vederea conservării și utilizării eficiente a rezervațiilor peisagistice Saharna și Țâpova” au fost realizate unele lucrări de restaurare, dar până la crearea unei instituții adecvate cerințelor societății contemporane este o cale destul de lungă.

Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei are mai multe filiale problematice, unele din ele create chiar nu demult, la începutul secolului XXI. Cea mai scandalosă Hotărâre de Guvern cu privire la crearea instituțiilor muzeale poartă numărul 1287 din 26 noiembrie 2007 „Cu privire la crearea Muzeului Național „Complexul monastic Căpriană”, filială a Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Se crea un muzeu național în cadrul altui muzeu național cu acordul tacit al specialiștilor de la Ministerul Culturii. După îndelungate discuții și adrese din partea administrației muzeului, în sfârșit, la 21 decembrie 2010 a fost adoptată Hotărârea nr. 1167 a Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la abrogarea Hotărârii Guvernului nr. 1287 din 26 noiembrie 2007”. Guvernul Alianței pentru Integrare Europeană, adoptă Hotărârea nr. 605 din 2 iulie 2010 „Cu privire la crearea Muzeului victimelor deportărilor și represiunilor politice” ca filială a Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, cu sediul în municipiul Chișinău, str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni, 16. Prin această hotărâre Ministerul Finanțelor era obligat să identifice și să aloce mijloace financiare pentru crearea și funcționarea noii filiale. Prin această hotărâre de guvern a mai apărut o filială nesigură în peisajul cultural al republicii; pentru că un muzeu trebu-

ie să dispună de un sediu adecvat funcționării, de patrimoniu, de personal, finanțe și altele. Clădirea oferită pentru filială, nu este altceva decât o ruină în centrul orașului, iar guvernul nu este dispus să aloce milioane pentru restaurare. Și astăzi, la începutul mileniului trei, Ministerul Culturii acceptă, iar uneori lansează inițiativa de creare a muzeelor ca în perioada regimului sovietic – muzeu nu pentru colecții, dar colecții pentru muzeu. Nimeni nu poate nega tematica și necesitatea Muzeului victimelor deportărilor și represiei politice, dar o batjocură față de instituția muzeu este inacceptabilă. Asemenea muzeu acuate cumva, undeva nu au o viață lungă – mai devreme sau mai târziu ele sunt lichidate. Alte filiale – Muzeul memorial „Tabăra regelui suedez Carol XII”, Muzeul memorial al Statului-Major al Frontului II Ucrainean, Casa memorială „Constantin Stamati” – sigur, că merită să fie instituții independente, în gestiunea administrației locale.

Muzeul Național de Artă al Moldovei are în gestiune doar o singură instituție – Muzeul-monument Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni.

Muzeele naționale nu numai că își păstrează poziția în societate, dar demonstrează o stabilitate în funcționare și dezvoltare, implementează noi forme de activitate. Muzeele și-au lărgit volumul de realizare a funcțiilor sociale, participă activ la dezvoltarea social-culturală a țării, sunt o bază de dezvoltare a turismului cultural, sunt accesibile tuturor categoriilor sociale. Muzeele nu numai păstrează și conservează colecțiile dar le și valorifică științific și public, le popularizează prin metode specifice muzeului. Dar, în pofida realizărilor și pentru aceste muzeu este necesară ieșirea la un nou nivel calitativ de dezvoltare. În perioada regimului sovietic politica culturală a statului era orientată spre organizarea în fiecare structură teritorială a unei forme de muzeu, era promovată ideea ca instituția muzeală să corespundă fiecărei unități eco-sociale. Astăzi în republică funcționează diverse muzeu: naționale, municipale, raionale, sătești, departamentale, ale diverselor instituții, ale instituțiilor religioase, muzeu private etc. Marea majoritate a muzeelor este concentrată în provincie, în localitățile rurale și au profil de istorie. În centrele raionale și în sate muzeele poartă titlatura de muzeu de istorie și etnografie. Denumirea aceasta este subiect de discuție de ani de zile, dar modificările întârzie. Există și muzeu

memoriale, foarte puține pentru reprezentarea adecvată a personalităților marcante din istoria și cultura națională. Un fenomen nou pentru muzeografia moldovenească de la începutul mileniului III este apariția muzeelor private. Dar majoritatea acestor muzeu nu sunt înregistrate, nu dispun de colecții muzeale și nu efectuează o evidență științifică a patrimoniului. Multe dintre instituțiile muzeale nu întrunesc calitățile de muzeu, pentru că „primul factor constitutiv este patrimoniul specific al muzeului, colecțiile, fondurile sale, condiție determinantă sine-qua-non, alți factori – dotarea tehnico-materială necesară – local, instalații; personalul de muzeu care asigură activitatea instituției; mijloacele economico-financiare care condiționează activitățile; publicul” (Florescu 1998, 30). Iar unele muzeu chiar dacă întrunesc criteriile instituției muzeale, nu se grăbesc să se înregistreze, pentru că Regulamentul privind Registrul muzeelor din Republica Moldova, aprobat prin ordinul Ministerului Culturii nr. 396 din 22.12.2003 este unul imperfect și nu contribuie la înregistrarea și dezvoltarea muzeelor.

Baza tehnico-materială a instituțiilor muzeale este una slabă. Nici o clădire de muzeu din republică nu corespunde necesităților de funcționare a unui muzeu modern. Practic toate clădirile necesită reparații, restaurări de un anumit grad de complexitate. Suprafața totală a edificiilor celor cinci muzeu din subordinea Ministerului Culturii este doar de 26.502 m², iar spațiile expoziționale ocupă numai 7.694 m². Multe clădiri de muzeu nu s-au reparat din anul de construcție, nici o dată pe parcursul existenței lor. Începând cu anul 1906 în republică nu s-a construit nici o clădire specială pentru muzeu. Toate clădirile în care sunt amplasate muzeele sunt adaptate necesităților instituțiilor. Nu există spații special construite pentru depozitele muzeelor sau pentru laboratoarele de restaurare. Baza tehnico-materială slabă nu permite nici amenajarea unor spații de agrement, unor clase și ateliere pentru publicul vizitator, nu contribuie la funcționarea muzeului și nici la satisfacerea doleanțelor și necesităților publicului pentru care există instituția muzeală.

Patrimoniul muzeal / Condițiile de păstrare a colecțiilor muzeale / Evidența științifică / Restaurarea pieselor de muzeu

Patrimoniul muzeal al republicii însumează cca 1.000.000 de unități care sunt structurate în fond de bază și fond auxiliar. Patrimoniul muzeelor na-

ționale formează 70% din patrimoniul muzeistic, al muzeelor municipale – 1%, al muzeelor raionale – 24%, muzeele sătești – 5%. În patrimoniul muzeal predomină colecțiile de documente, acte, carte, fotografie, etnografie, arheologie, numismatică, artă etc. Dacă am încerca să analizăm caracterul expozițiilor și să identificăm procentul de expunere al fondului de bază, am putea menționa că el este unul foarte mic, aproximativ 7%, mai mare fiind în muzeele naționale. Motivul procentului mic de expunere este lipsa spațiilor expoziționale și prezența unui mare număr de piese ce necesită restaurare. Multe dintre muzeele locale sau private dețin un număr mic de piese și toate aceste piese sunt prezentate în expoziția tematică/permanentă a muzeului. Patrimoniul muzeal este în permanentă dezvoltare, colecțiile completându-se anual prin cercetare, achiziții, donații. Problema acumulării și dezvoltării patrimoniului este una actuală pentru că „muzeele prin patrimoniul lor trebuie să fie instituții culturale active și ofensive, capabile să contribuie la edificarea unei conștiințe moderne privitoare la valoarea propriului patrimoniu și a vocației acestuia de a se defini ca parte a patrimoniului cultural european și universal” (Cosma et al. 2003, 45). Fiecare muzeu național dispune de o Bază de date a patrimoniului.

O problemă stringentă a sistemului muzeal rămâne spațiul pentru depozitele muzeale. Spațiul total cu destinație de depozitare al colecțiilor muzeale este de 3.500 m². În perioada 2000-2010 spațiul de depozitare a crescut din motivul că au fost deschise noi instituții muzeale. Spațiul muzeelor existente până la 2000 nu s-a mărit, doar colecțiile au crescut. În muzeele naționale spațiul total al depozitelor constituie 2.995 m². Densitatea de amplasare a colecțiilor în diverse muzee este diferită. Cele mai prielnice condiții de păstrare a patrimoniului muzeal sunt asigurate de muzeele naționale. Principalele probleme de păstrare a colecțiilor muzeale sunt:

- lipsa depozitelor specializate, corespunzătoare cerințelor și recomandărilor tehnice, de securitate, conform Regulamentului privind evidența și conservarea patrimoniului cultural mobil. Nu sunt elaborate recomandările de securitate a instituțiilor de cultură, inclusiv a muzeelor;
- spațiul mic, puțin și lipsa spațiilor rezervă pentru păstrare ceea ce provoacă greutăți, incomodități în restaurarea pieselor tridimensionale,

efectuarea lucrărilor de reparație și restaurare a obiectelor muzeale;

- amplasarea depozitelor și a muzeelor în clădiri – monumente vechi ceea ce nu permite crearea condițiilor normative pentru asigurarea regimului de temperatură și umiditate, de iluminat, alte regimuri, respectării condițiilor de conservare a colecțiilor. În muzeele locale nu este respectat nici un fel de regim, este lipsă utilajul de măsurare a temperaturii, umidității etc.;
- lipsa utilajului modern de amplasare a diverselor categorii de colecții, de obiecte;
- marea densitate de păstrare a pieselor muzeale împiedică studierea colecțiilor, monitorizarea situației de conservare, nu permite asigurarea condițiilor de lucru pentru muzeografi corespunzătoare normelor sanitare;
- inaccesibilitatea pentru vizitatori a celei mai mari părți de colecții muzeale ca rezultat al supraîncărcării depozitelor, de aici imposibilitatea de a crea „fonduri deschise”, ”depozite deschise”.

În prezent doar muzeele naționale sunt finanțate pentru asigurarea securității patrimoniului muzeal. Nivelul de asigurare al securității colecțiilor muzeale, al clădirilor și vizitatorilor este insuficient, chiar deosebit de slab. Securitatea patrimoniului muzeal în multe instituții trezește îngrijorare. Bugetul mic nu permite modernizarea sistemului de securitate, iar posibilități de atrage a investițiilor în acest domeniu practic nu există.

În perioada 2000-2010 au fost verificate fondurile a mai multor muzee. Încălcări ale regulilor de evidență științifică, de documentație muzeală există în toate muzeele. Dar problema cea mai gravă este lipsa evidenței electronice, lipsa unei abordări moderne în ceea ce privește evidența electronică a patrimoniului. Recunoaștem, există tendințe pozitive – crearea Bazelor de date de patrimoniu în muzeele naționale. Dar vorbim de întreținerea Cărților de registru în format electronic, toată documentația muzeală. Această poate deveni o problemă și în calea realizării Bazei de date electronice unice, a întregului sistem muzeal, a Registrului patrimoniului bunurilor culturale. Muzeele trebuie asigurate cu calculatoare, cu programe speciale pentru evidența științifică a patrimoniului. Aceste măsuri vor permite muzeelor să intre în spațiu informațional unitar al tuturor muzeelor din republică, să fie introduse în Baza unică de bunuri culturale.

Restaurare necesită 50% din fondul de bază al muzeelor. Doar muzeele naționale au laboratoare de restaurare. Nu există un Centru de restaurare pentru deservirea instituțiilor muzeale raionale sau sătești. Nu există un Registru al restauratorilor și nici o atestare profesională a specialiștilor din domeniu. Majoritatea din ei nu au studii de specialitate, sunt autodidacți.

Problemele principale în restaurare sunt următoarele:

- lipsa unei finanțări concrete pentru restaurare;
- capacitățile mici de restaurare ale muzeelor sau lipsa lor totală;
- insuficiența specialiștilor restauratori calificați în muzee;
- lipsa, de multe ori, a unei activități planificate de restaurare.

Personalul muzeelor / Finanțarea instituțiilor muzeale

În sistemul muzeal lucrează câteva sute de muzeografi, restauratori, cercetători științifici. Există anumite probleme și în acest domeniu – pregătirea cadrelor pentru muzeu, lipsa posibilității de organizare a unor stagii de ridicare a calificării muzeografice, de schimb de experiență. Universitatea de Stat din Moldova pregătește cadre pentru instituțiile muzeale, dar majoritatea din ei nu merg în muzeu. Specialiștii tineri nu au posibilitatea creșterii profesionale, de a face carieră în muzeu; salariile nestimulative, lipsa unui sistem de abordare individuală a fiecărui tânăr specialist, nu contribuie la atragerea și menținerea tinerilor în muzeu. Există și problema cadrelor de conducere. În muzee nu este creată o rezervă de cadre, cu capacitatea de a lucra în condițiile economiei de piață, de a fi adevărați manageri. Lipsa finanțelor pentru ridicarea nivelului de calificare al muzeografilor, dificultățile economice, sociale și morale ale perioadei pe care o trăim, conduc la situația când mulți specialiști de calitate nu-și leagă calea profesională cu muzeografia.

Muzeele sunt finanțate de la bugetul republican și local. Nu există nici un program de stat în care muzeelor li s-ar fi oferit un loc special, o atenție majoră. Și dacă au existat anumite hotărâri de guvern cu privire la dezvoltarea unui sau altui muzeu, toate au rămas doar pe hârtie, ele nu au fost realizate, nefiind asigurate financiar. Este o

problemă a tuturor guvernelor Republicii Moldova de la 1991 până în prezent – sunt elaborate și aprobate de guvern diverse proiecte și programe de stat, care rămân opere scrise, doar atât; fără a fi realizate în practică. Statul Republica Moldova nu are astăzi bani pentru cultură, inclusiv pentru muzee și mai puțini va avea mâine. Se pune întrebarea – cu ce scop sunt elaborate programele de stat de dezvoltare a muzeelor, pentru cine și cu ce scop sunt creat muzeele „moarte”? Muzeul contemporan este nevoit să caute surse financiare extrabugetare, să lărgască spectrul serviciilor cu plată, pentru că finanțarea muzeelor de către stat este minimă, de cele mai multe ori banii sunt alocați doar pentru salarizare, fără a ține cont de faptul, că muzeul trebuie să organizeze expoziții pentru public, să realizeze diferite programe educaționale, să facă restaurarea pieselor, să întrețină patrimoniul și instituția etc.

Activitatea muzeelor

Toate muzeele dispun de expoziții tematice/permanente și organizează anual diverse ca tematică expoziții temporare în incinta muzeului și în alte instituții, în țară și peste hotare. Uneori numărul expozițiilor muzeale este îngrozitor de mare. Un muzeu național raporta Ministerului Culturii în 2010 că a creat 43 de expoziții în țară și trei în străinătate. Ne întrebăm: ce fel de expoziții sunt acestea și care ar fi numărul limită pentru muzeul moldovenesc? Nici un muzeu contemporan, nici dintr-o țară a lumii nu poate realiza un asemenea număr de expoziții temporare. O expoziție trebuie să fie bine concepută, excelent realizată, cu dosar complet, inclusiv cu tematică, scop și obiective, cu catalog, material promoțional, pentru că ea, expoziția muzeului este „principala formă de manifestare cultural-educativă a muzeului și, tot o dată, cea specifică” (Florescu 1998, 170). În Republica Moldova, doar jumătate din expozițiile organizate sunt create pe baza colecțiilor proprii. Este o situație îngrijorătoare. Unele expoziții sunt organizate în colaborare cu alte instituții muzeale, dar rămâne o procedură puțin practică în sistemul muzeal al republicii. O problemă a activității expoziționale pentru toate muzeele naționale este necesitatea schimbării expozițiilor tematice/permanente. Nu mai bună este situația și în muzeele locale care au expoziții depășite tematic, artistic și tehnic. În expozițiile muzeale slab sunt utilizate tehnologiile informaționale contemporane.

Activitatea instructiv-educativă este una permanentă a muzeelor, pentru că educația – este una din funcțiile principale ale muzeului. O activitate importantă este nu numai instruirea, educația, dar și organizarea petrecerii timpului liber, agrementul pentru public. O trăsătură caracteristică a activității educaționale este caracterul pregnant social – muzeele devin mai aproape de public, se străduie să țină cont de necesitățile și doleanțele lui. În special aceasta se referă la copii. Muzeul astăzi nu pur și simplu reflectă cultura, dar o și formează. Muzeul din transmițător de cultură devine subiect de dezvoltare a culturii și organizează activitatea independentă de creație a vizitatorilor. Muzeul se orientează spre cerințele publicului. Toate acestea determină dezvoltarea muzeului, stimulează apariția unor noi forme netradiționale de activitate și utilizarea tehnologiilor interactive: programe educaționale, diverse manifestări legate de tematica expozițiilor temporare, acțiuni culturale și științifice. Activitatea educațională devine tot mai deschisă, accesibilă, sistematică, sunt folosite noi tehnologii informaționale și comunicaționale, abordări inovatoare, sunt atrași sponsorii și parteneri. Organizarea în colaborare a expozițiilor temporare, a acțiunilor culturale contribuie la dezvoltarea contactelor științifice și culturale cu vecinii, creează un spațiu cultural unic, comun. În ultimii ani, numărul vizitatorilor a crescut considerabil, dar nu este unul îndestulător atât pentru muzeele naționale, cât și pentru cele locale. Unele muzee nu sunt deloc vizitate, iar muzeografi nu fac eforturi pentru a aduce publicul în muzee. Un muzeu astăzi există pentru public, fără public muzeul nu-și vede rostul funcționării.

Un loc important în activitatea instituției muzeale ocupă cercetarea specifică de muzeu. Sunt organizate manifestări științifice, publicate monografii și cataloage de colecții, unele muzee editează reviste proprii – *Tyragetia*, *Buletin științific*, *Pyretus* etc. De multe ori sistemul muzeal este în mod categoric factorul hotărâtor în practica de cercetare conservare-restaurare, protecție și punere în valoare a diverselor categorii de monumente sau bunuri culturale. Este necesar ca cercetarea științifică să fie orientată pe valorificarea patrimoniului muzeal. Astăzi avem nevoie de programe de cercetare, de conservare-restaurare și valorificare muzeistică, se cere o raționalizare a tematicii de cercetare în favoarea muzeologizării, conservării și restaurării colecțiilor muzeale.

Analiza activității sistemului muzeal ne-a permis evidențierea unor serioase probleme care urmează a fi rezolvate, dar în același timp trebuie să menționăm că în pofida tuturor greutăților, totuși s-a reușit:

- păstrarea rețelei muzeale;
- adoptarea Legii muzeelor, a Legii privind protejerea patrimoniului cultural național mobil și a mai multor acte normative;
- dezvoltarea cercetării științifice și valorificarea rezultatelor prin diverse forme;
- stabilirea și lărgirea permanentă a contactelor internaționale;
- valorificarea patrimoniului muzeal departe de hotarele republicii – organizarea unor expoziții muzeale în Franța, Belgia, China, România, Rusia, Anglia, Vatican, SUA, Grecia etc.

Probleme

Principala problemă care există în sistemul muzeal al republicii este subaprecierea rolului muzeului în societate ca important institut social, semnificația căruia, ca depozitar, păstrător al valorilor culturale, inevitabil crește în perioada transformărilor, schimbărilor sociale și politice. De fapt, aceasta este problema cea mare care naște derivate – deficitul de surse financiare, nivelul îngrozitor de scăzut al salariului, baza tehnico-materială nesatisfăcătoare, lipsa spațiilor adecvate activității muzeale, lipsa actelor, normelor legislative etc. În afară de această problemă există lucruri grave în sistemul muzeal care urmează a fi lichidate, cum ar fi:

- expoziții îmbătrânite moral și tehnic în multe muzee, necorespunderea expozițiilor nivelului contemporan de dezvoltare a științei și muzeologiei, lipsa în unele muzee a expozițiilor tematice/permanente;
- insuficiența spațiilor pentru realizarea și dezvoltarea tuturor activităților de bază ale muzeului; în primul rând, nu ajung spații pentru depozitarea colecțiilor muzeale;
- condițiile de păstrare, conservare nu corespund cerințelor normative de asigurare a regimului de temperatură, iluminat, umiditate etc.;
- insuficiența de finanțare a măsurilor pentru asigurarea securității patrimoniului muzeal;
- lipsa cadrelor și finanțelor pentru organizarea în proporțiile necesare a conservării și restaurării patrimoniului muzeal;

- lipsa completării depline a colecțiilor muzeale și a bibliotecilor muzeale;
  - insuficiența introducerii în practica muzeală a tehnologiilor informaționale;
  - baza tehnico-materială slabă a muzeelor;
  - insuficiența cadrelor pregătite, inclusiv a celor de conducere, insuficiența resurselor financiare direcționate la ridicarea calificării muzeografilor și schimbului intermuzeal;
  - nivelul îngrozitor de mic al salariilor;
  - insuficiența experienței muzeografilor în probleme de formare, creare a produsului muzeal, prezentarea lui și atragerea surselor extrabugetare în sfera muzeală;
  - lipsa statutului juridic al muzeelor, lipsa responsabilității pentru patrimoniul muzeal, fixarea responsabilității pentru colecții după anumite persoane;
  - necunoașterea de către directorii de muzeu a bazei normative, legislative în domeniul muzeal, în domeniul protejării patrimoniului cultural;
  - lipsa spațiilor pentru expoziții, pentru depozitare, a utilajului necesar, a mijloacelor tehnice;
  - nivelul slab al evidenței științifice a bunurilor de muzeu, nerespectarea normelor de evidență, asigurarea securității colecțiilor muzeale.
- Păstrarea sau neschimbarea situației sistemului muzeal și mai departe este imposibilă, având în vedere condițiile social-economice actuale: existența sau tendința de creare a economiei de piață; politica statului de optimizare permanentă a sectorului bugetar al economiei, inclusiv cultural, științific; introducerea metodelor de creare a bugetului, orientat pe rezultate semnificative, sociale, culturale, științifice. În aceste condiții elaborarea strategiei de dezvoltare a sistemului muzeal din republică este inevitabilă. Este necesar ca fiecare instituție muzeală să aibă o concepție de dezvoltare a muzeului. La elaborarea concepției trebuie de avut în vedere valoarea patrimoniului pe care îl deține muzeul, semnificația activității muzeului pentru formarea vieții culturale a comunității, regiunii, țării, prezența planului de perspectivă, experiența bogată și nivelul profesionist al muzeografilor.
- Principalele subiecte care trebuie să-și găsească reflectare într-o viitoare Strategie de dezvoltare a sistemului muzeal trebuie să fie patrimoniul muzeal, reforma sistemului muzeal, funcțiile muzeului, problema cadrelor etc. În acest context obiectivele unei strategii ar fi:
- elaborarea unui sistem de acte normative, măsuri care ar contribui la formarea mecanismului de responsabilitate pentru păstrarea moștenirii culturale; asigurarea condițiilor de păstrare, conservare și restaurare a colecțiilor muzeale, asigurarea cu cadre corespunzătoare, inclusiv grija pentru specializarea muzeografilor, crearea unor centre regionale de restaurare la Cahul și Bălți; în acest context este importantă asigurarea securității instituțiilor muzeale, în primul rând a celor raionale și sătești; este important de elaborat și de aplicat anumite măsuri în scopul prevenirii factorilor de risc și sporirea condițiilor de conservare și protecție a bunurilor culturale muzeale. Este necesară și pentru Republica Moldova aplicarea Recomandării R(98)5 a Consiliului Europei referitoare la pedagogia de patrimoniu.
  - elaborarea concepțiilor de completare a colecțiilor muzeale, este necesară pentru că unele muzee au zeci, sute de mii de piese, ceea ce demonstrează de cele mai multe ori nu o activitate reușită de completare a colecțiilor, mai degrabă este vorba de o nerespectare a criteriilor de selectare a pieselor pentru comisiile de achiziții și colectare; „îmbâcsirea” patrimoniului cu piese puțin semnificative duce la eforturi intelectuale enorme pentru prelucrarea științifică a pieselor și păstrarea lor. Colecțiile „îmbâcsite” sunt cu mult mai greu de cercetat, iar ca rezultat este imposibil să le introduci în circuitul public sau științific. Pentru ieșirea din situație sunt necesare politici de completare a fondurilor muzeale. Unul din criteriile de bază ar trebui să fie corespunderea patrimoniului muzeal cu profilul muzeului și cu locul lui în comunitatea muzeală;
  - problema cadrului legislativ ar trebui să fie una prioritară, pentru că legislația muzeală și actele normative necesită o redimensionare și o amplificare, având în vedere că muzeologia este un domeniu în continuă dezvoltare. Concomitent menționăm și necesitatea funcționării legislației, pentru că nu toate actele normative adoptate sunt funcționabile. Să amintim în această ordine de idei Regulamentul privind Registrul de stat al patrimoniului cultural mobil care urma să fie gestionat și completat de Ministerul Culturii. Astăzi acest document este unul mort. Și în acest domeniu, Ministerul Culturii trebuie să dea dovadă de responsabilitate și consecvență;

- crearea componentei culturale de turism în instituțiile muzeale. O perspectivă de dezvoltare a republicii este turismul, pentru muzee este importantă organizarea zonelor turistice de recreare, muzeele nu pot crea o infrastructură turistică, nu au competență necesară, dar pot crea anumite produse pentru turismul cultural, un rol important ar putea juca muzeele în dezvoltarea turismului de eveniment; este necesară crearea rezervațiilor istorico-culturale, care pot deveni bază de organizare a programelor turistice, rezervațiile ar permite atribuirea unor funcții anumite moștenirii istorico-culturale în viața socială, ar crea o imagine favorabilă, atrăgătoare pentru Republica Moldova ca țară turistică;
- formarea politicilor expoziționale, în primul rând, crearea și modernizarea expozițiilor tematice/permanente, introducerea practicii de creare a expozițiilor intermuzeale naționale și internaționale; implementarea și derularea unor programe expoziționale specifice;
- formarea inițială și continuă, formarea cadrelor trebuie să fie o preocupare constantă a Ministerului Culturii. Este nevoie de un Centru de formare continuu pentru toate domeniile încadrate în Ministerul Culturii, inclusiv pentru muzeologie. Este necesară o reevaluare ierarhică și financiară a specialiștilor din muzee;
- democratizarea instituției muzeale din republică este necesară; ea urmează să fie realizată prin funcționarea Comisiei naționale a muzeelor pentru fundamentarea științifică a deciziilor, avizelor, reglementărilor și normativelor din domeniul muzeelor, pentru stabilirea și avizarea priorităților de dezvoltare a sistemului muzeal din Republica Moldova; prin „deschiderea” fondurilor muzeale pentru toate categoriile de public; prin elaborarea programelor educaționale pentru diferite categorii de public; democratizarea presupune și informatizarea rețelei muzeale, implementarea în toate genurile de activitate muzeală a tehnologiilor informaționale;
- îmbunătățirea calității serviciului educațional oferit de muzeu, promovarea programelor educaționale, a pedagogiei muzeale. Fără introducerea și promovarea cu sprijinul Ministerului Educației a programelor de pedagogie muzeală, nu poate fi vorba de îmbunătățirea relației muzeu-școală, nu poate fi realizată educația în muzeu și prin muzeu. Pedagogia muzeală tinde

să devină o funcție primordială, în afara căreia muzeologia contemporană nu mai poate exista, nu mai poate fi discutată și pe care trebuie să o slujească celelalte funcții specifice;

- elaborarea politicilor de marketing muzeal, care sunt importante pentru colectarea de fonduri și în competiția pentru atragerea de vizitatori;
- identificarea și promovarea unor noi soluții de muzeificare – ecomuzeul, parcul muzeal arheologic, parcul muzeal istoric, parcul muzeal etnografic etc.;
- reformarea structurală și conceptuală a sistemului muzeal din republică, țara are nevoie de muzee relevante din perspectiva tematică și a nivelului estetic, are nevoie de muzee serioase, utile și necesare societății și publicului. Este nevoie de o „specializare a muzeelor” – până astăzi majoritatea muzeelor sunt de studiere a regiunii, a localității, chiar dacă se numesc muzee de istorie și etnografie. Ele sunt orientate, în primul rând, spre populația locală, spre elevi. Strategia trebuie să pună în vizorul fiecărui muzeu identificarea și dezvoltarea trăsăturilor caracteristice ale instituției, atribuirea unor trăsături unice, fiecare muzeu trebuie să aibă nișa sa tematică irepetabilă. O specializare a muzeelor și a expozițiilor va servi, va contribui la dezvoltarea turismului și întărirea identității locale.

Elaborarea și realizarea unei Strategii de dezvoltare a sistemului muzeal cu obiectivele nominalizate va conduce la:

- lărgirea spectrului de servicii educaționale, de instruire, de recreare a populației și asigurarea accesului la informație în cultură;
- asigurarea unei protecții de stat efective a instituțiilor muzeale și introducerea lor în circuitul local, național, regional, internațional;
- crearea unui mediu favorabil pentru adaptarea socială a populației la noile realități economice și politice;
- optimizarea cheltuielilor bugetare, concentrarea resurselor asupra sarcinilor prioritare;
- modernizarea sistemului muzeal al republicii, facilitarea promovării produsului muzeal în țară și peste hotare.

Și încă ceva, foarte important: fără atenția deosebită acordată de stat instituției muzeale, discuția despre strategia de dezvoltare a sistemului muzeal este sortită a fi sterilă și lipsită de interes, în afara cercului de specialiști care o abordează.

Bibliografie

- Cosma et al. 2003:** A. Cosma, D. Pungă, M. Varga, V. Simion, Pedagogia muzeală între deziderate și realități. Programe și perspective. Revista muzeelor 3-4, 2003, 45-49.
- Florescu 1998:** R. Florescu, Bazele muzeologiei (București 1998).
- Legea 2003:** Legea muzeelor. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 23-24 (Chișinău 2003), 14-19.
- Opriș 2004:** I. Opriș, Teme permanente ale muzeologiei contemporane. In: Studii de muzeologie și muzeografie, vol. I (Chișinău 2004), 45-54.

On the strategy of development of museums in the Republic of Moldova

Abstract

The article deals with problems of the development of museums in the Republic of Moldova. Based on an analysis of activity and resource potential of museums in the country, it outlines possible strategies and directions of development of the museum network. As a result of the analysis the author identified the main problems in the field: a poor infrastructure, lack of space for the implementation and development of the main types of museum work, the lack of acquisitions, obsolete exhibitions in many museums, insufficient funding in the security of museum collections, etc. To solve these problems it is proposed a range of measures to be included in the museums' development strategy: a conceptual reform of the museum network, the formation of an exhibition policy, computerization of the museum network, development of a concept of acquisitions for museum collections, museumification of individual sites, an approach to the museum as to a cultural component of the tourism, etc. Finally, the author gives the expected results of implementing the proposed strategy. This article is intended for professionals in the field of museum work.

О стратегии развития музейного дела в Республике Молдова

Резюме

Статья посвящена проблемам развития музейной сферы Республики Молдова. В ней представлен анализ деятельности и ресурсного потенциала музеев страны, по результатам которого намечены возможности и направления стратегии музейного развития. В ходе анализа автором выявлены основные проблемы музейной сферы: слабая материально-техническая база, недостаток площадей для осуществления и развития основных видов музейной деятельности, отсутствие полноценного комплектования музейных фондов, морально и физически устаревшие экспозиции во многих музеях, недостаточное финансирование в области обеспечения безопасности музейных фондов и т.д. Для решения этих проблем предлагается комплекс мер, которые необходимо включить в стратегию развития музейной сферы: концептуальное реформирование музейной сети, формирование экспозиционной и выставочной политики, информатизация музейной сети, разработка концепции комплектования музейных фондов, музейфикация отдельных памятников, подход к музею как к культурной составляющей туризма и прочее. В заключение автор приводит ожидаемые результаты реализации предлагаемой стратегии. Статья рассчитана на специалистов в области музейного дела.

15.02.2012

Dr. hab. Elena Ploșniță, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: rackayskaine@yahoo.com

